

Irodalomtanárain

Minden költő-elődömtől tanultam. Könyv-bosszúságú időbe telne, ha kivallanám: ki mikor, életem melyik szakaszában sújtott le nagyságával, serkentett egy-egy versével, époszával, egész költészetének áradó füstjével, vagy édes illatával: hogy kitől izzott föl agyam és szívem, hogy szinte belülről olvasztotta koponyámat és tudómet. De hogy neveket is említsek: Dante művének és époszi vállalkozásának nagysága igazított meg a legjobban, buzdított (és buzdít ma is, még inkább, mint költő-kamaszkoromban) az összefoglalásra, a tervezés világot-újraépítő bátorságára, ő az, aki segített a képzelet páncél-méhburokát szétrepeszteni, s aki a képzelődés ereit a bujaságig dagasztotta vérrel. És: a violamosohyágú, Mozart-szavú Csokonai Vitéz Mihály, és a bíbor-énekű, őcsillagsűrűségű, átokfekete Vörösmarty Mihály, és a sárkányrubás, istennel-birkózó, János Jelenéseit-legyőző Ady Endre: ők voltak legnagyobb mestereim és tanítóim. De mindenkiről beszélni kellene: az úrként virágzó és az úrbentlantorgó drága Petőfi Sándorról éppúgy, mint a harmincévesen öreg, mélabús, szigorú, félelmetes aranykovácsról: Arany Jánosról, vagy a bátor Babits Mihályról, akinek bosszú arany-lánccal csuklómra-láncolt éneke itt ül a vállamon, mint az őserdő színes lángmadara, s akinek baldokló fényképarca úgy ül szívemen, mint halálfejes éjjeli lepke a rózsán. Mindnyájan mestereim voltak. Nem utolsónak, de utoljára hagytam József Attilát! Ő az a félelmetes okos, tiszta és zenitális előd, akinek tüzeben, bánatában és ragyogásában élünk ma is, és akinek izzó szava előtt átviláglik az emberiség, mint a röntgen-sugárban a test. Ő nemcsak nekem, de minden utánam-jövőnek példaképe és mestere lett: a szigorúságban, a pontosságban és az odaadásban. De (erről is oly nehez röviden beszélni) Ő (ha nem is tehetett mást, mint amit tett) nemcsak leigázó géniusz, Petőfi és Ady diühenek és hitének, folytatója és kiegészítője, egy új lírai világkép megalkotója és kiteljesítője, de szomorúságom is. Túl későn, szinte az utolsó pillanatban jött, tragikusan közvetlenül a megváltás előtt. A legnagyobb nyomás idején bomlott meg benne a lírai egyensúly, s így nem volt már bizalma

és ideje, hogy teljesen megvalósítsa azt, amit oly nagy hittel és jókedvvel kezdett. Szíve kettéhasadt, mint egy nagy kristály, amire ráütöttek kalapáccsal. Úgy elhatalmasodott benne a bánat, mint beteg testben a rák: sietőleg zabálták föl szervezetét a burjánzó bánat-sejtek. Nagyságának és iszonyú bátorságának legnagyobb és legzordabb bizonyítéka, hogy az utolsó percig beszélni tudott és mert erről. De eredeti költői programját nem tudta megvalósítani (mint ahogy Vörösmarty se tudta és oly sokan előtte és utána): költészete harmadik harmada szeniális és észvesztően szomorú önfeladás. Minden egyes új versével, mint leghajós kosarából egy-egy homokszálat, végleg kidobott, visszabozhatatlanul kioldott önmagából valamit, hogy végül is áttetsző lett, mint a szappanbuborék, s ami látszott rajta, a földagadt hártya-testen, az ámulatüveg-gömbön, az már nem ő volt, de ereivel, egével a halál, egy sas véres szárnya, véres karmai, hogy végül is eltűnjön a zord úrban, szétfoszólóan, mint a pára, hiszen nem a földben tűnt el, mert még a földet is kiénekelte önmaga alól szegény. Már nem tudta önmagát folytatni: az építkezés félbemaradt és a félkész épületet cibálták, porlasztották a dühöngő elemek. Pedig ő is tudta: a költészet az élethit építése. Önmagunkban is. Van építő és van lebontó költészet. A kései József Attila költészete zokogó, kegyetlen önárverezés: minden új vers ára fogycsorgató adósságtörlesztés, egy nappal tovább élni! De mikor már mindent megvett a gazdagabb világ, s az eladó már a levegőben áll, nem marad más: meg kell halni. Ez történt József Attilával. Nem a világot gyűjtötte magába, de magát darabolta föl a vad világnak, mint a mesebős az éhes Griffmadárnak: testrészeit, combját, karjait. De a mesebős kijut a Griff hátán az Alvilágból. S a dögmadar kiökrendi a nyállal és zsírral kevert testrészeket, s visszarakasztja a testcsontokra: a bős még szebben él tovább. De József Attilát halálig ette Magyarországi-Griffmadár. És nem jutott ki az Alvilágból. Griff gyomra lett a temetője. De föltámadt a mi ifjú szívünkben Grünewaldi Jézus-fényesen.